

Microcatalunya

Edicions Sidillà SL
Carrer Catalunya, 4
La Bisbal d'Empordà 17100
628269186
www.edicionsidilla.cat
info@edicionsidilla.cat

© del text: Marc Serena
© de les fotografies: Edu Bayer
© de les il·lustracions: Júlia Gaspar
© de la portada: Hugo Cornelles
© de l'edició: Edicions Sidillà

Disseny i maquetació: J. Pujadó
Correcció: Xavier Cortadellas
Impressió: Impremta Pagès, d'Anglès (la Selva)

ISBN: 978-84-945041-3-6
Dipòsit legal: GI 1539-2016
Primera edició: Novembre 2016

Volem agrair la col·laboració en aquest projecte de: Fundació Damm, Associació de Micropobles de Catalunya, Ajuntament de Llavorsí, E.M.D de Montenartró i Ajuntament de Vallfogona de Ripollès.

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO: 932720445 o cedrocat@cedro.org.

Microcatalunya

Un viatge pels pobles més petits

MARC SERENA
EDU BAYER

edicions
Sidità

LA BISBAL D'EMPORDÀ, 2016

	FREGINALS		MONTENARTRÓ
	ALFARA DE CARLES		OSSERA
	CASERES		ARGESTUES
	VINEBRE		LLES DE CERDANYA
	LA POBLA DE MASSALUCA		VALLFOGONA DE RIPOLLÈS
	BELLMUNT DE PRIORAT		MIÈRES
	ULLDEMOLINS		SANT ESTEVE DE LLEMENA
11	LA FEBRÓ		FALGONS
	CAPAFONTS		VILAMACOLM
	VEPELLA DE GAIÀ		BIURE
	RODONYÀ		LA PERA
	SANTA FE DEL PENEDÈS		SANT MARTÍ VELL
	LES PILES		BRUNYOLA
	EL COGUL		COLLSUSPINA
	LLARDECANS		ALPENS
	MALDÀ		GRANERA
	MONTBLANQUÈT		GALLIFA
	SANAJJA		DUSFORT
	VILANOVA DE L'AGUDA		RUBIÓ
	LLIMIÀNA		MURA
	ETH PRADET		PINELL DE SOLSONÈS
	BAUSEN		VIVER I SERRATEIX

>< ARRÉS

Pagesos morts van en els vells tractors,
que ja no fan soroll quan passen entre els camps.

JOAN MARGARIT

Introducció

Ulldemolins és un municipi d'uns quatre-cents habitants situat a la vall del riu Montsant, al Priorat. En un dels seus carrers costeruts viuen la Teresa i la Maialen. Són veïnes i les seves cases són a prop, però la distància real entre elles dues és abismal.

La Teresa de cal Mingo té noranta-vuit anys, és vídua i els cabells se li han emblanquit mentre veia l'arribada de l'electricitat, l'aigua i els cotxes. Encara recorda quan el poble s'informava amb els dos o tres diaris que venien amb la correspondència, o quan les dones anaven tapades de cap a peus i només s'arremangaven per netejar la roba als safarejos.

No ha portat mai pantalons, excepte una vegada que va anar a «plegar avellanes». Ara vesteix amb roba fosca, «perquè li fa més companyia», i passa llargues estones tancada a casa, recordant quan Ulldemolins era ple de gent però només hi havia un metge i una mestra perquè pocs havien pogut «anar a estudi.»

La seva veïna Maialen té vint-i-sis anys i en fa només un que viu a cal Rata. El seu pare pateix sensibilitat química múltiple i la família sencera va abandonar la ciutat contaminada perquè ell s'hi jugava la salut. No tenen feina, però el lloguer de la casa és raonable i cultiven un hort que els assegura el menjar.

Des dels divuit, la Maialen ha canviat de casa cada any. Ara està contenta perquè ha trobat la manera de guanyar-se la vida, encara que hagi de passar llargues hores davant de l'ordinador i que només surti de casa per passejar la gosseta quan ja és fosc.

La Teresa, en canvi, prefereix caminar pel poble quan és clar, saludant amb un «bon dia» o un «*bones tardes*» cada persona que es troba. Sospira cada vegada que veu el poble més buit i, a cada mort, va a donar el condol a casa de la família.

La Maialen no coneix ningú, però l'altre dia va plorar el suïcidi d'un amic nord-americà amb qui xatejava. L'enterrament va tenir lloc en un món virtual i hi van assistir cinquanta persones de tot el món.

La Teresa, en canvi, es commou cada vegada que algun dels seus néts i besnéts li diu «padrina». Veu la maternitat com un «sacrifici» que porta a la «plenitud». La Maialen, en canvi, no en vol sentir ni parlar, de tenir fills.

Es veuen molt poc, però avui la Maialen l'ha anat a visitar. La Teresa ho agraeix.

—Quan una noia jove com tu entra per la porta, és com si, en un dia núvol, aparegués un raig de llum —li diu en veure-la.

La Maialen somriu i s'aparta el serrell, que li tapa una pell esblanqueïda que només ha estat il·luminada per la pantalla de l'ordinador.

S'acosta l'hora de dinar, la Teresa li explica com es mataven abans els conills i els pollastres que es cruspïen. La Maialen és vegetariana, i, quan algú treu el tema de la mort d'un animal, encara que sigui d'un insecte, ho passa malament.

Canvien de tema, millor parlar d'homes. La Teresa recorda l'època en què al poble hi havia un «bé de Déu de nois que ballaven la sardana molt bé». La Maialen està ena-

morada d'un argentí amb qui balla tangos. Li intenta explicar com el va conèixer i en què consisteix la seva feina davant de l'ordinador, però aviat desisteix.

—Saps què passa? Que estic *xapada* a l'antiga. De *lo* d'ara, no hi entenc res —li diu la Teresa—. Hi devia haver un dia que el meu cervell va dir prou. Veig passar un torrent de modernitat, però, com que ja sóc gran, em poso a la vorada. Que vagi on vulgui, que jo em salvo agafadeta a la branca d'un arbre.

La Maialen somriu i assenteix.

—El riu també passa per a nosaltres —li respon—. El corrent també se'ns emporta sense que hi puguem fer res!

Deia Goethe, el poeta alemany, que qui no sap com creix un roure no sap res.

Aquest llibre vol fixar-se en els roures, però també en els boscos, les muntanyes, els rius i les riuades, tant les d'aigua com les de la modernitat.

La meitat de Catalunya és terreny boscós, una xifra molt per sobre de la mitjana de països de la Unió Europea. Malgrat això, poca cosa en sabem, dels 2.600 milions d'arbres que viuen amb nosaltres.

La raó és senzilla: cada vegada hi ha menys persones que se'n preocupin. Si bé existeixen 948 municipis, el 95 % de la població catalana es concentra en els nuclis que tenen més de dos mil habitants, i són considerats població urbana.

Però què vol dir ser rural avui dia? És un acte de resistència o un privilegi? Una elecció o una rèmora? Com es viu als pobles? Qui hi viu? Quin futur els espera?

Volem fixar la mirada en allò que els alemanys anomenen *hinterland* i que alguns han batejat com *rerepaís*. Són els municipis de menys de cinc-cents habitants, els que en anglès antic en diuen *hamlets* i que aquí són anomenats *micropobles*. Administren una tercera part del territori, però signifiquen només un 1 % de la població.

Les poc més de vuitanta mil persones que hi viuen són les protagonistes d'aquestes pàgines. Hi aboquen reflexions de tota mena, tant els que hi són a gust com els que no,

els que estimen el seu entorn o aquells per a qui només és el lloc on hi ha la seva feina. Franquistes i anarquistes, pagesos i expagesos, pageses i princeses, pastors, emprenedores, jubilats, contrabandistes, empresàries, llenyataires, feligreses, mestres i peixaters.

Hem acumulat hores de gravacions, rodets i discos durs plens d'imatges, llibretes amb anotacions i la memòria sacsejada per records recollits amb els cinc sentits. Hem arribat fins allà a on no ens demanaven i algun gos ens ho ha fet saber amb les dents. Ens hem marejat, hem emmalaltit, hem estat aïllats, hem fet marrada, ens hem perdut i ens hem trobat.

Hem conegut persones sàvies que viuen en un món on encara hi ha masovers, guinetes, espitlleres, bordes, sitges, cabirols, orelletes, sallents, còdols i saurins. On cada vent té un nom segons d'on bufa i, cada mas, una història pregona. On encara es mata el porc, tot i que les lleis ho facin cada cop més difícil.

Són persones que ens ajuden a entendre com hem canviat en els últims anys, després d'aquestes riuades, per no dir tempestes, de modernitat.

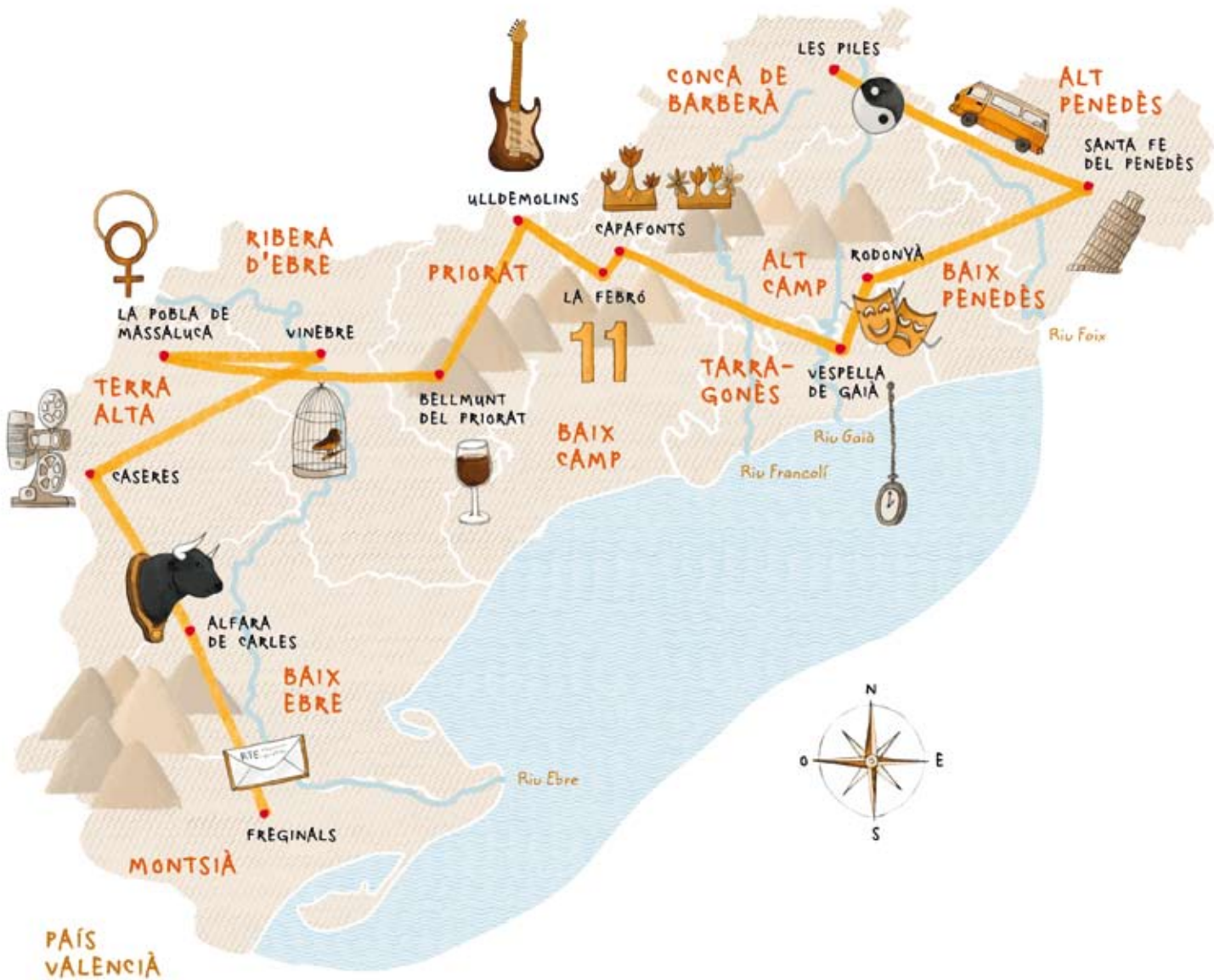
El sud

Març del 2014. Està a punt d'arribar la primavera i el clima és benigne. Comencem per Freginals, al Montsià, amb ganes de recórrer la resta de comarques de les Terres de l'Ebre, i, després, endinsar-nos pel Camp de Tarragona i el Penedès.

Avancem improvisant la ruta, amb una furgoneta del 1987. És lenta, sorollosa, però confortable. Ens permet estirar els seients del darrere i dormir, o treure un fogonet de gas i cuinar.

Li falla el quadre de comandaments, que és mut: no hi diu si falta oli ni quanta gasolina hi ha al dipòsit. Els primers dies se'ns queda força vegades aturada. Les tirades són llargues i ens costa prendre-li la mida.

A dreta llei, ens podria caure una multa per entorpir la circulació. Per sort, la vegada que una patrulla de la policia ens enxampa, s'acosta i ens demana rient si tenim «la malaltia dels pobres». La furgoneta els deu haver caigut simpàtica i els tornem el somriure. Ells reprenen el seu camí, i nosaltres, el nostre.

El pont destrossat per on passava el tren que unia Catalunya i la Franja, a l'Aragó. A la desembocadura del Matarranya, a La Pobla de Massaluca (la Terra Alta).

Freginals

El Montsià

1. Millor que Google Maps

—Jóvens, què hi feu aquí? —ens pregunta ben seriós un jubilat aturat a mig carrer.
—Estem visitant el poble —li responem sense dubtar.
Ens repassa amb la mirada i fa un petit silenci.
—Només?
No s'ho creu.

Freginals és un poble de poc més de quatre-cents habitants que, per pocs quilòmetres, hauria pogut ser valencià o aragonès. Està enclavat al peu del Montsià, envoltat d'olivers i tarongers. Una placa recorda que, des del 1982, hi ha aigua corrent i, en els últims anys, l'accés per carretera ha millorat. Però de turistes, pocs. L'arribada de dos forasters és motiu de sospita i de moltes mirades de reüll. Sobretot si caminen de nit, quan els carrers són deserts i només els il·luminen uns fanalets de color crema.

A qui tothom està acostumat a veure és «lo carter» del poble. El Javier té quaranta-set anys i fa mitja vida que reparteix cartes. Abans tan aviat esporgava presseguers com treballava a la cooperativa d'oli, però del seu passat pagès gairebé ni se'n recorda.

Vesteix amb un uniforme amb la corneta de Correus al pit i cada dia a les deu del matí obre l'oficina dels baixos de l'ajuntament. Ve de recollir la correspondència d'Am-posta i de revisar que ell mateix no hagi rebut cap multa.

«És el primer que faig. Després ja estic més tranquil», fa broma.

L'horari d'obertura és de quinze minuts. Els veïns ja ho saben i passen puntuals a consultar si han rebut algun paquet o a enviar la correspondència. El que ja no es poden comprar són segells, ara tot va per estampació mecànica.

El Javier es col·loca al local de les entitats, on també es reuneixen l'AMPA i l'Associació de Caçadors, aficionats aquí als tords i els conills. Està envoltat de prestatges amb trofeus. La majoria són del joc més estimat, les birles. El camp municipal es troba al pati de l'escola, de manera que els seus alumnes, si volguessin, podrien jugar-hi cada dia, encara que sigui més aviat cosa d'homes i d'edat provecta.

Des del seu despatx veu entrar i sortir el personal de l'Ajuntament, com l'Alfreda, l'*aguasila*, encarregada de llegir durant diverses vegades al dia el *bando*. Els altaveus del campanar el fan arribar a tot el poble excepte a les masies més allunyades.

El Javier es creua sovint amb el veritable centre de gravetat del poble, l'alcalde, el Josep Roncero. Va ser el mestre durant cinquanta anys i ara l'escola porta el seu nom.

A l'entrada de l'ajuntament hi ha les bústies dels trenta-sis apartats de correus. Havi-en estat tots ocupats, però ara només n'hi ha la meitat d'actius. Alguns porten cognoms anglesos: al poble s'hi va instal·lar una petita comunitat amb la intenció de jubilar-s'hi. Ara són uns més i, fins i tot, s'ocupen d'organitzar la cavalcada de Reis.

El Javier coneix a tothom, acabin d'arribar o siguin de tota la vida. Els veïns ja no s'han d'identificar, només li han de preguntar si tenen «algo pa mí». Les converses són curtes, de seguida passen els quinze minuts i se'n va a *pegar* la volta i fer *reparto*.

Cada cop arriben més paquets comprats per internet, sovint vinguts directament de la Xina. Si només té cartes, el feix és prim i el lliga amb una goma elàstica. Si hi ha algun certificat d'Hisenda, dels que necessiten justificant de recepció, *agarra* la PDA.

Se sap de memòria els carrers del poble. A vegades, deixa anar un «a vore» en veu alta, i es queda barrinant una estona. Però de seguida li vénen a la memòria adreces, carrers, noms, professions i horaris de tothom. No ha fet servir mai el Google Maps.

«Aquesta ara no hi deu ser, que és mestra», pensa quan truca un timbre.

Només dubta amb els cognoms més repetits. A Freginals, hi ha molts Subirats i Miralles. A Masdenverge, Tomàs i Arasa. Reparteix als dos pobles, entre l'un i l'altre hi ha vuit minuts amb cotxe. Els comunica una carretera «ampla com una sala», res a veure amb la d'abans, que era «una ruïneta.»

Camina de pressa, resseguint una ruta que coneix de fa anys. El primer que va fer quan li van donar la plaça va ser fixar-se en els carrers costeruts per fer-los de baixada.

«Com va? Fent la faena?», li diuen els que se'l troben. Hi ha cases que ja li deixen la clau perquè hi entri quan calgui. Va ser així com una vegada va trobar una àvia desmaiada al terra. La seva trucada al 112 li va salvar la vida.

Avui fa fred i, al carrer, només s'hi troba la Maria de cal Roser, que escombra davant de casa seva amb un jersei del Decathlon i una bata a sobre.

És un poble ben net. Hi passa només una màquina cada quinze dies, però tothom se sent responsable del seu tros i *s'agraña lo seu*. El que hi falta són comerços.

«Ans n'hi havia molts més, la gent es gastava la perreta», sospira.

Ara només hi queda la botiga de pa i queviures, un parell de tallers, el restaurant, la cooperativa, el bar i la farmàcia.

La vida de Freginals gira al voltant de la plaça dels Arbres, on encara funciona una cabina de telèfon.

Vídeo

En aquestes comarques són habituals els *bandos*, com el de Freginals.

